

Batı'da Çocukluk Sosyolojisi Çalışmaları Tarihi*

ESRA IŞIK**

Özet

Bu çalışma çocukluk sosyolojisi tarihinin nasıl şekillendiği sorusuna yanıt aramaktadır. Çocuk konusu uzun yıllar sosyoloji disiplini içerisinde kendine ait bir alan üretememiştir. 1980'ler de ise *Yeni Çocukluk Sosyolojisi* adıyla ortaya çıkan çalışmalar çocuğu klasik sosyolojik yaklaşımın aksine sosyal bir fenomen, toplumsal bir aktör olarak ele almaya başlamıştır. Sosyoloji disiplininin çocukluğu bu yeni ele alış biçimi aynı zamanda çocukluğun tarihsel ve toplumsal bağlamda nasıl değiştiği ile de yakından ilişkilidir. Yapılan çalışmalar Batı'da Orta Çağ'da yetişkinlikten ayrı tutulan bir çocukluk algısının olmadığını gösteriyor. Modernleşme ile yeniden tanımlanan çocukluk dönemi sosyal bilimler içinde önemli bir konu olmaya başlamıştır. Başta psikoloji olmak üzere antropoloji ve sosyoloji çocukluk incelemelerine yönelmiş ancak sosyolojinin çocukluk dönemine dair çalışmaları psikolojinin baskın rolünün etkisinden uzun zaman kurtulamamıştır. Bu çalışmanın konusu da günümüzde belli bir literatürü oluşturan ve tartışma alanı bulan çocukluk sosyolojisinin tarihsel sürecinin ele alınması üstüne kuruludur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Sosyoloji, Yeni Çocukluk Sosyolojisi.

Abstract

This study is answering the question of how the history of childhood sociology is shaped. The topic of children has not been able to produce an area of its own within the discipline of sociology for many years. In the 1980s, studies emerging in the name of New Childhood Sociology began to treat the child as a social phenomenon, as a social actor, contrary to the classical sociological approach. This new way of handling childhood in the sociology discipline is also closely related to how childhood changes in the historical and social context. Studies

* Bu çalışma "Çocuk-Toplum İlişkisi Bağlamında İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar" adlı doktora tez çalışmasından esinlenilerek yapılmıştır.

show that there is no childhood perception in the West that is separated from adulthood in the middle ages. Childhood, redefined by modernization, has become an important issue in social sciences. Anthropology and sociology, especially psychology, have been directed towards childhood studies, but studies of sociology in childhood have not survived the dominant role of psychology for a long time. The theme of this study is based on the study of the historical process of childhood sociology, where a certain literature is formed and discussed.

Keywords: Child, Sociology, New Childhood Sociology.

Giriş

Çocukluk incelemelerinin sosyoloji bilimi içerisinde özgün bir çalışma alanı olarak ortaya çıkışı yakın dönemde gerçekleşmiştir. Çocukluk araştırmalarına uzun zaman yön veren psikolojik yaklaşımlardan etkilenen sosyolojinin, çocukları kendine özgü bakış açısı içerisinde ele alması ve gelişim psikolojisinin evrimsel ve evrensel çocuk çizgisinin dışında bir çocukluk okuması üretmesi kolay olmamıştır. Bu çalışmanın amacı da söz konusu değişimin tarihsel süreçte nasıl gerçekleştiği ve çocukluk sosyolojisi alanının sosyoloji disiplini içerisinde nasıl özgün bir alan haline geldiği sorusuna yanıt aramaktır.

İçinde yaşadığımız yüzyılda sosyal bilimlerde çocuk ve çocukluk dönemine dair yapılan çalışmalara sıkça rastlamaktayız. Çocuk konusu başta psikoloji ve antropoloji disiplinlerinin ilk dönem çalışmalarında yer alan ve sosyolojinin belirli bir süre mesafeli yaklaştığı önemli bir konudur. Günümüzde ise sosyoloji bu mesafeyi kapatmış görünüyor. Alt bir çalışma alanı olarak çocukluk sosyolojisine dair araştırmalar artarak mevcut literatürü zenginleştirmekte. Çocuk konusunun sosyoloji çalışmaları içinde kendine özel bir yer edinmesi ancak 20. yüzyılda mümkün olmuştur. Psikoloji bu çalışma alanında uzun yıllar ezici bir üstünlüğe sahipken, sosyoloji aile çalışmaları ile sınırlı kalmıştır (Turmel, 2008, s.5). Özellikle Avrupa ve Amerika'da gelişim psikolojisi çalışmaları tek tipleştirilmiş çocuk anlayışının ortaya çıkmasında ihtiyaç duyulan kavramsal mantığı sağlayarak çocukların en iyi şekilde nasıl yetiştirileceğine dair yöntemleri oluşturmuştur. Evrensel çocuk kurgusu çocuk gelişimi uzmanları tarafından kreşlerde, aile ortamında çocuk gelişiminin en iyi biçimde gerçekleştirilmesi için gerek duyulan uygulamalar ve görsellerle desteklenmiştir (Woodhead, 2005, s.75). Çocukluk çalışmalarında gelişim psikolojisinin baskın rolünün oluşumunda Piaget'in çocuk gelişimi ve zekâ konusundaki araştırmaları

ve teorileri son derece etkili olmuştur. Piaget'in pediatrik bakım ve uygulamalara dair teorileri küresel bir etki yaratmıştır (Jenks, 1996, s.22). Çocuklarla ilgili yapılan psikolojik çalışmalar bir taraftan çocukluğa dair muazzam bir bilgi birikimi oluştururken diğer taraftan da çocuğun yetişkin olma yolunda psikolojik yaş sınıflandırmaları vasıtası ile izlenebilir ve biçimlendirilebilir bir kategori olarak ele alınmasına yol açmıştır. Bu durum temel olarak iyi ve etkili bir yetişkin olma sürecinde çocuklukta dikkate alınması gereken fiziksel, zihinsel ve bilişsel gelişimleri tanımlamakta ve yol gösterici önerileri kapsamaktadır.

Psikolojik çalışmalar çocuğun bilişsel gelişim süreçlerinin etkin ve dönüştürülebilir olduğunu vurgulayıp aynı zamanda çocukların nasıl birer yetişkin olacaklarının da bilinebileceğini ileri sürerken, antropoloji ve sosyoloji çalışmaları da çocukları pasif alıcılar olarak görme eğiliminde idi (Toren, 1996, s.143). Antropoloji çocukları yetişkinlerin sosyal ve kültürel dünyasına girmeyi öğrenenler olarak ele aldı ve inceledi. 1930'larda antropolog Margaret Mead çocuk yetiştirme pratiklerinde kültürler arası farklılıklara dair araştırmalar yaptı (Thorne, 2004, s.772). Antropolojik perspektifte, ailede ve kültürel açıdan toplumsal yaşamda bireyleri betimleyebilmek için çocuk gelişimi önemli bir araçtı. Çocukluk amaçlara, anlamlara, sürekli uyum ve mücadeleye sahip kültürel bir proje idi ve antropoloji dünyada şaşırtıcı ve dikkat çekici çocukluk dönemi çeşitliliğinin yaşandığına dair kanıtlar sunuyordu. Antropolojide çocukluğa ilişkin çeşitli perspektifler de vardı. Bir görüşe göre çocuklar öğrendikleri ve sonra devam ettirdikleri bir dizi norm ve gelenekle sosyalleşiyordu. İkinci görüş ise çocukların kişiliklerini ve zihinlerini, kültürel olguların bir yansıması olarak görüyordu. Üçüncü yaklaşım psikokültürel veya kişilik entegrasyon modeli olarak biliniyordu. Bu model bir toplumun ikliminin, tarihinin ve ekolojisinin, çocuk üzerinde psikolojik etkiler yarattığı düşünülen çocuk bakım pratiklerini şekillendirdiğini ortaya koyuyor ve bu etkiler doğrudan sosyal öğrenmenin yanı sıra çocuklarda kişiliği ve savunmayı şekillendiren psikodinamik süreçlerle üretiliyordu. Dördüncü olarak ise antropologlar çocukluğun "uygun gelişimselliğini" ele alıyorlardı; günlük fiziksel/sosyal ortamlar, çocuk bakımının kültürel gelenekleri ve kültürel ebeveynlik modellerinin şekillendirdiği bakıcıların psikolojileri gibi (Weisner, 2001, s.1697-1698).

Antropolojinin çocukluk dönemine dair yaklaşımlarında psikolojik unsurlar, kültürler ve gelenekler son derece etkin rol oynuyordu. Farklı toplumların kendilerine has yapıları içinde biçimlenen çocukluk dönemine ait bulgular bir taraftan kültürler arası karşılaştırmalara olanak sağlarken diğer taraftan da batı dışındaki coğrafyaları tanımak için bir yol sunuyordu. Bu bağlamda

söylenbilir ki psikoloji çocukluk dönemine dair antropolojik çalışmalar üzerinde de son derece belirleyici bir bilim oldu.

Psikolojik araştırmaların çocukluğu ele alış tarzı sosyolojik çalışmaları da etkiledi ve 1950’lerde sosyalleşme teorisini biçimlendirdi. Psikolojik modellerin doğrudan sosyolojiye aktarımı çocukların birer birey ve toplumun bir parçası olarak ele alınmalarını tanımlayacak sosyolojik teorilerin önünü kapattı (Prout, James, 2005, s.12). Böylece sosyoloji, psikolojik çalışmaların etkisi ile şekillenen sosyalleşme sürecine bağlı bir çocukluk deneyimine odaklanarak, tarihsel ve toplumsal birikimlerden uzaklaştı. Sosyolojinin ilk dönem çocuk çalışmalarını şekillendiren bu disiplinler arası işbirliği psikolojinin çocukluk çalışmaları üzerindeki baskın rolünü daha da görünür hale getirdi. Sosyalleşme, sosyoloji için çocukluk döneminin anlaşılmasında kilit kavram olarak görülüyordu.

Sosyalleşme asosyal çocuğu sosyal bir yetişkine dönüştüren anahtar bir işleyiş, büyümlü bir süreçti. Bu yaklaşımın işlerliği için çocuğun doğasının farklı kabul edilmesi gerekiyordu. Çocuk tıpkı bir laboratuvar deneği gibi dışsal uyarıların merhametine bırakılan pasif ve uyumlu varlık olarak tasvir edildi. Bu bakış açısında çocuk sosyal bir labirentte kaybolmuş denekti ve ona yön veren yetişkinlerdi. Netice itibari ile çocuk bu sürecin sonucunda bir yetişkin haline gelerek sosyalleşiyordu ve çocuğun doğası yetişkinlerden farklı olarak bu bakış açısı ile inşa ediliyordu (Prout, James, 2005, s.13). Yani sosyolojik çalışmalar için çocuk ancak sosyalleşme süreci dikkate alındığında anlam kazanıyordu. Aile sosyolojisi çalışmaları içerisinde çocukluğun kendine yer edinebilmesi de sosyalleşme sürecinin sağladığı açıklamalara bağlı olarak gerçekleşti. Böylece sosyoloji psikolojiden aldığı gelişim modeli vasıtası ile sosyalleşme yaklaşımını biçimlendirerek çocukluk çalışmalarını şekillendirdi.

Çocuk üzerine yapılan sosyal bilim araştırmaları psikolojinin davranışsal yaklaşımlarının dar çerçevelerinden kolay kurtulamadı. Antropoloji, psikoloji ve sosyolojideki bütün vurgu gelişim ve sosyalleşme üzerine idi ve çocuk bu çerçevede olgunlaşmamış, yetersiz, mantıksız, bencil ve gayri medeni bir varlık olarak tasvir ediliyordu. Yapılması gereken onu, mantıklı, kendine yeten, sosyal ve bağımsız bir yetişkine dönüştürmenin yollarını bulmaktır (Heywood, 2003, s.9). Çocukluğun doğasına dair bu yaklaşımın tekrar gözden geçirilmesini etkileyen önemli bir gelişme 1960 yılında Philip Ariès’in *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*¹

1 Philip Ariès Fransız nüfus bilimci ve sosyal tarihçidir. Kitabı “*L’Enfant et la vie familiale sous l’ancien regime*” adıyla 1960 yılında yayınlanmış, 1962 yılında da “*Centuries of*

adlı çalışmasını yayınlaması ile gerçekleşti. Ariès'in bu çalışması sosyal bilimler için oldukça etkili oldu. Ariès çalışmasında çocukluğun keşfinden bahsediyordu.

Çocukluğun Keşfi

Bir tarihçi olarak Ariès'e göre Orta Çağ'da yetişkinlikten bağımsız bir çocuk algısı yoktu. Çocuklar minyatür yetişkinler olarak görülüyor ve tasvir ediliyordu. Ariès'in çocukluğa dair yaklaşımları epey ses getirdi. Ariès bir anlayış olarak çocukluğun 15. ve 18. yüzyıllar arasında Avrupa'da ortaya çıktığını ifade ediyordu. Bu bakış açısı evrensel çocukluk kurgusuna tutunan geleneksel yaklaşımda olumsuz etki yarattı (Prout, James, 2005, s.16). Ariès *çocukluk tasavvurunun* her zaman aynı biçimde var olmadığını söylüyordu. Ele aldığı yüzyıllara ait günlüklerden, tablolardan, tarihi belgelerden referanslarla çocukluk düşüncesinin nasıl şekillendiğini tartışıyordu. Bu bağlamda Ariès'in çalışması tutumlardaki değişimin işaretlerinden yola çıkarak, çocukluk dönemine kayıtsız kalınan bir *çağdan, aşırı merak ile şekillenen* psikolojik ilginin etkili olduğu bir çağa, *çocukluk fikrinin gelişiminin* takip edilebileceği bir kaynak sunuyordu (McNamee, 2007, s.460).

Ariès'e göre 12. yüzyıla kadar Orta Çağ sanatında çocukları tasvir eden herhangi bir esere rastlanmıyordu. Ariès bu durumun çocukların yetersizliklerinden değil Orta Çağ'da çocuklara yer olmamasından kaynaklandığı görüşünde idi. 13. yüzyılda ise özel bir ifade ile karakterize edilmese de yetişkinlerin küçültülmüş birer ölçeği olarak erkek çocuk tasvirlerine rastlamak mümkündü. Bunlar modern çocuk konseptine biraz daha yakın görünen tasvirlerdi (Ariès, 1962, ss.33-34). Ariès'in dikkat çektiği bir diğer nokta da çocuk kıyafetlerinin yüzyıllar içinde nasıl değiştiğine dairdi. 17. yüzyıla kadar çocuklar yetişkinlerden farklı giydirilmiyordu. 17. yüzyılda çocuklar yetişkinlerden farklı ve yaş gruplarına uygun kıyafetler giymeye başladı. Bunun pek çok örneğini dönemin çocuk resimlerinde görmek mümkündü. Çocukluk döneminin ayırt edici işareti olan kıyafetlerin tam anlamı ile ortaya çıkışı ise 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında gerçekleşti (Ariès, 1962, s.50).

Orta Çağ'da toplumsal bir kategori olarak çocukluğun oluşmadığının diğer göstergeleri ise okuryazarlığın, eğitim düşüncesinin ve ayıp fikrinin

olmamasıydı. Çocuk ölüm oranlarının yüksek olması ve çocukların hayatta kalma yetersizlikleri yetişkinlerin çocuklara yönelik duygusal bağlılıklarını gerçekleştirilememelerine neden oluyordu. Yetişkinler iki veya üçünün hayatta kalabileceği düşüncesi ile çok çocuğa sahip olmak isterken, çocuklarına dair bir bağlılık kurmuyorlardı. 16. yüzyılda matbaa ve toplumsal ya da yaygın okuryazarlığın bir sonucu olarak yeni bir yetişkinlik tanımlaması ile buna mukabil yeni bir çocuk anlayışı ortaya çıktı. Bu döneme kadar çocukluk yedi yaşında biter ve yetişkinlik başlardı. Arada başka bir aşama yoktu çünkü ihtiyaç duyulmuyordu. İşte bu sebeple 16. yüzyıla kadar çocuk yetiştirmeye dair yazılmış herhangi bir esere rastlamak mümkün değildi. Sadece annelik rolü ile ilgili kadınlara yönelik yazılmış birkaç kitap vardı (Postman, 1995, s.23-24).

Özetle Ariès'e göre Orta Çağ'da çocuklar yetişkinlerle karıştırılıyordu. Ortalama olarak yedi yaşından itibaren çocukların kendi başlarına her şeyi yapabileceklerine inanılıyor ve bu inanç doğrultusunda yetişkin dünyasına dahil edilen çocuklar ebeveynleriyle beraber çalışmaya başlıyordu. Orta Çağ'daki hareketli kolektif hayat her birey ve sınıf için yalnızlık ve mahremiyetten soyutlanmış bir yaşam inşa etmişti. Aile varlıkların ve aidiyetin gelecek nesillere aktarılması gibi çok önemli bir işlevi yerine getirir de, insani duyarlılık konusunda pek başarılı değildi. Çocukların yetişkin olarak kabulü ve çalıştırılması ebeveynlerle aralarındaki duygusal bağları zedeliyordu. Ayrıca Orta Çağ'da tam anlamı ile kurumsallaşmış yaygın bir eğitim anlayışının olmaması da bu ilişki biçiminin kurulmasında son derece etkiliydi. Ariès Orta Çağ'daki bu tablodan farklı olarak modern toplumlar için eğitimi önemli bir farkındalık alanı olarak gördü. Ariès'e göre psikanaliz, pediatri ve psikoloji gibi bilimler kendilerini çocuk sorunlarına adanmakta, elde ettikleri bulguları da ebeveynlerle paylaşmaktaydı ve Orta Çağ'daki düşüncenin aksine modern toplum fiziksel olarak çocukların cinsel ve ahlaki sorunları konusunda duyarlıydı (Ariès, 1962, s.411).

Ariès'in çalışmasında tanımladığı çocukluk modern çocukluk anlayışı ile aynı değildi. Modern perspektifte çocukluk dönemi masumiyetle özdeşleştiriliyor ve çocukların yetişkin yaşamına katılımı değil yetişkin yaşamına karşı korunması öngörülüyordu (McNamee, 2007, s.460). 1962 yılında Ariès'in kitabı İngilizce 'ye çevrilip yayınlanınca, çocukluğun yüzyıllar boyunca nasıl değiştiği ile ilgilenen herkes için önemli bir referans haline geldi. Ariès'in analizleri karmaşık olsa da aslında kendi kurumları ve uygulamaları ile ayrı bir yaşam dönemi olarak çocukluğu anlamının "modern" yollarını tartışıyordu. Bu tarihsel çalışmaya önemli bir katkı da ekonomist Viviana Zelizer'den (1985) geldi. Zelizer "Pricing the Priceless

Child” adlı çalışmasında 20. yüzyılda Amerika’daki şehirlerde çocukların çalışma yaşamından ve kamusal hayattan uzaklaştırılarak nasıl okul ve ev yaşamına sıkıştırıldığını inceledi. Ariès geleneğindeki bu çalışma çocukların toplumdaki ekonomik iştirakçilerden aile için çok değerli paha biçilemez varlıklara dönüşüm sürecini ele alıyordu (Mayall, 2003, s.16).

Ariès’in araştırması çocukluğun geçmişi konusunda verimli tartışmalara ve birçok çalışmaya esin kaynağı oldu. Çocuk-orta sınıf-okul ilişkisi, tarihsel bağlamda çeşitli yazarlar tarafından tekrar tekrar ele alındı. Orta Çağ’ın, çocukları çok erken yaşlarda yaşam gerçeklerini paylaşmaya zorlayan ekonomisi, ikametgâh biçimleri, çıraklık, hizmetkârlık, sanat ve beceri öğretimi gelenekleri incelendi (Tan, 2011, s.13). Ariès çeşitli eleştirilerle karşılaşırsa da² çocukluğun keşfi sosyal bilimlerde büyük heyecan yarattı. Ariès’in cesurca dile getirdiği *Orta Çağ’da çocukluk yoktu* ifadesi sosyologlar tarafından büyük bir hevesle ele alındı (Prout, James, 2005, s.16). Aires’e yöneltilen eleştiriler daha çok çocukluk tarihine dair değindiği ince ayrıntılara ilişkindir. Ancak onun tezlerinin genel çerçevesi temel olma özelliğini korumaktadır. Dolayısıyla doğal, biyolojik bir aşamanın problemsiz bir betimleyicisi olarak görülen çocukluk fikri Ariès’in çalışmaları ile tarihsel olarak olası ve değişmeye açık, hayat çizgisinin erken döneminin özel bir kültürel evresi olarak ele alınmaya başlamıştır. Ayrıca Ariès’in tezi, çocuklara yönelik bakış tarzının ve çocuklara karşı davranışların, hem çocukların çocuk olma deneyimlerini hem de çocukların yetişkinlerin dünyalarına tepkide bulunmalarını ve bu yetişkin dünyası ile etkileşimini zorunlu olarak biçimlendirdiğinin altını çizmiştir (James, 2001, s.29).

Ariès’in ve Ariès’in düşüncelerini benimseyen araştırmacıların *Orta Çağ’da çocukluk yoktu* fikrinden hareketle ve psikolojinin mevcut çalışmalarının ezici etkisiyle ele aldıkları çocukluk, 1980’lerde yeni bir sosyolojik yaklaşımla tartışılmaya başlanmıştır. Bu model Alan Prout ve Allison James tarafından ileri sürülen yeni bir paradigmaydı ve çocukluk dönemine dair alternatif yaklaşımlar sunuyordu. James ve Allison’un çalışmaları sosyoloji içinde etkili ve yönlendirici oldu. Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları bu yeni paradigmaya dair birçok akademik çalışmanın yapılmasının da önünü açtı.

- 2 Ariès bazıları için amatör bir hafta sonu tarihçisi, bazıları için ise ikonografik kanıtlara sert yaklaşan ve bugüne odaklı düşünce biçimi ile dikkat çeken bir araştırmacı idi. Ancak kitabı psikologlar ve sosyologlar tarafından daha olumlu karşılandı. Psikologlar ve sosyologlar kitaba “*tarihsel bir rapor*” gibi bakma eğilimi gösterdiler. Bknz: Colin Heywood, *Baba Bana Top At! Batıda Çocukluğun Tarihi*, Çev. Esin Hoşsucu, Kitapevi Yayınları, 2003, İstanbul, ss. 17-22.

Yeni Çocukluk Sosyolojisi Çalışmaları

Yeni çocukluk çalışmalarından önce sosyoloji çocukları toplumsal bir aktör olarak değil, doğal bir varlık olarak görme eğilimindeydi. Bütün sosyolojik yaklaşımlar çocukluğu aile kurumundaki ilişkilerden veya okuldaki akran gruplarından hareketle sosyalleşme teorisi çerçevesinde ele alıyordu. Böyle bir sosyal yaklaşım içinde biçimlendirilen çocuk, yetişkinler tarafından kısıtlanıp kontrol edilmesi gereken ve nihayetinde yeterli bir bireye dönüşecek yetişkin formuydu (Jenks, 2002, s. 35). Hem klasik hem de çağdaş sosyolojik yaklaşımlar yeni çocukluk çalışmalarındaki gibi çocukları sosyal yaşamın özgün bir aktörü olarak ele almadılar. Durkheim’da, Weber’de, Marx’da, Giddens’in sosyolojisinde veya 20. yüzyılın sosyal teorisyenlerinin çeşitli çalışmalarının herhangi birinde çocuk ve çocukluk, sosyolojinin ‘düşünülemez nesnesi’ olmanın ağırlığını taşıyordu. Sosyolojinin çocukluk çalışmalarındaki bu mesafeli duruşunun ortaya çıkışında 19. yüzyılın sonlarına doğru psikoloji ve sosyoloji arasındaki bilimsel iş bölümü ve sosyolojinin aile çalışmalarına ağırlık verip, çocuk konusunu psikolojik araştırmalara bırakması da etkili olmuştu (Turmel, 2008, s.17-18).

Sosyologlar, sosyal düzene, bütünleşmeye ve istikrara dair teorilerde de görülebileceği üzere, toplumsal üyelerin tekdüze ve öngörülebilir bir eylem standardına sahip olduğu sosyal bir yapı içinde şekillenen çocuğun gelişimi ile ilgilenmişlerdi. Bu anlamda sosyoloji belli kurullarla tanımlanan ve formel olarak biçimlenmiş bir toplum algısından hareket etmiş ve çocuklar bu kurullar hakkında bilinçlendirilecek potansiyel katılımcılar olarak görülmüştü. Katılım sürecinin adı da sosyalleşme idi ve bu etkinin yönü belirliydi; toplum bireyleri şekillendirir. Şüphesiz sosyologlar insan organizmasının biyolojik karakterinden habersiz değillerdi ancak yapmaya çalıştıkları şey sosyal bağlamda gelişimin bir açıklamasını sunmaktı (Jenks, 2009, s.102).

1980’lerde *yeni çocukluk sosyolojisi* (new sociology of childhood) çalışmaları ortaya çıktı. Bu paradigmaya dair çalışanlar çocukluğu yeniden inşa etmeye başladı. İngiltere’de Allison James, Chris Jenks ve Alan Prout çocukluk konusunda tartışmaları yönlendiren ve teşvik eden birçok metin yazdılar. Avrupa’da *sosyal bir fenomen olarak çocukluk* üzerine yaptıkları çalışmalarla başta Jens Qvortrup olmak üzere bir çok araştırmacı tartışmalara katkı da bulundu. Amerika’da ise bu yeni yönelimin en önemli temsilcilerinden biri Sharon Stephens’di. James, Jenks ve Prout’un yaklaşımları farklı disiplinleri bir araya getirebilen bir paradigma ile çocukluğa dair toplumsal çalışmaları mümkün kıldı ve çocukluk dönemini kuramsallaştırmak için kavramsal bir alanı şekillendirdi. Yeni çocukluk çalışmalarında çocukların

yaşa bağlı gelişim süreçleri ekseninde sosyalleşmenin pasif alıcıları olarak değerlendirilmesi yaklaşımdan uzaklaşıldı. Çocukluk bu yeni paradigmanda yetkinliği ve eylemliliği temsil ediyordu (McNamee, 2007, s. 460). Yine Amerika’da alanın öncü isimleri arasında yer alan William A. Corsaro çocuk kültürünün yetişkin kültüründen ne kadar farklı olduğunu göstermeye çalıştı. Yaptığı çalışmalar ve analizler çocukların yetişkinlerin kurallarını ve yorumlarını seçici olarak kabul etmesinin veya ret etmesinin çeşitli yollarını göstermekteydi. Bundan dolayı Corsaro’ya göre çocuklar yetişkin kültürünün bir ürünü değillerdi (Leonard, 2016, s.102).

Çoğunluğunu sosyologların oluşturduğu bu araştırmacılar, çocuklar ve gençler hakkındaki yaygın görüşleri sorguladıkları pek çok yazı kaleme aldılar. Araştırmacılar çocukluğa dair ürettikleri çalışmaların yeni bir dalga/ atılım olduğunu iddia ediyorlardı. James, Jenks ve Prout buna “epistemolojik bir kırılma” diyorlardı. Çocuk, yeni sosyal çalışmalarda temel dayanağını romantik söylemlerden, geleneksel teorilerden ve gelişimsel yaklaşımdan sağlayan eski çocukluk sosyolojisinden farklı biçimde ele alınıyordu (Ryan, 2008, s.553).

Zamanla çocuklarla ilgili çalışma yapan araştırmacıların sayısı arttı, çocuklar hakkında birçok eser yayınlandı. 1992 yılında Amerikan Sosyoloji Derneği’nde çocuk için bir bölüm açıldı ve 1998’de Uluslararası Sosyoloji Derneği’nde çocukluk araştırma komitesi kuruldu. Sırasıyla üç yeni dergi yeni çocukluk çalışmaları kapsamında literatüre dâhil oldu; 1993 yılında Çocukluk: Küresel Çocuk Araştırmaları Dergisi (Childhood: A Global Journal of Child Research), 1995 yılında Çocuk ve Yoksulluk Dergisi (Journal of Children and Poverty) ve 1996 yılında Çocukluk ve Toplum Dergisi (Childhood and Society) yayınlanmaya başlandı. 1986 yılında eleştirel bir yayın olarak basılan Çocuk Gelişiminin Sosyolojik Çalışmaları (Sociological Studies of Child Development) adlı yayın daha sonra Çocuk ve Gençlik Sosyolojisi Çalışmaları (Sociological Studies of Children and Youth) adıyla 2005 yılında onbir sayı olarak çıkarıldı. Bu noktada yeni çocukluk algısının meşru bir alan olarak kabulünde konunun ders kitaplarında yer almaya başlaması da oldukça etkili oldu (Matthews, 2007, s.322). Bütün bu çalışmaların dayanak noktasını oluşturan yeni çocukluk sosyolojisi bir paradigma olarak şu temel özellikleri taşıyordu;

1. Çocukluk sosyal bir yapı olarak anlaşılmaktadır. Böylece insan hayatının ilk evrelerinin bağlamsal olarak kavranabilmesi için yorumlayıcı bir çerçeve sunar. Çocukluk insan gruplarının ne doğal ne de evrensel bir sunumudur, birçok toplumun belirli bir yapısal ve kültürel bileşeni olarak görülür.

2. Çocukluk, sosyal analizin bir değişkenidir. Sınıf, cinsiyet ya da etnik köken gibi diğer değişkenlerden ayrılmaz. Kültürlerarası karşılaştırmalı analizler, tek ve evrensel bir fenomen yerine çocukluk döneminin çeşitliliğini ortaya koyar.
3. Çocukların sosyal ilişkileri ve kültürleri, yetişkinlerin bakış açılarından ve endişelerinden bağımsız olarak çalışılmaya değerdir.
4. Çocuklar sosyal yapı ve süreçlerin pasif konuları değildir. Aksine toplumsal inşa sürecinde ve kendi sosyal yaşamlarında son derece aktiftirler.
5. Etnografya çocuk çalışmaları için bir metodolojidir. Sosyolojik verilerin üretilmesine ve araştırmalara imkân verir.
6. Yeni çocukluk sosyolojisi paradigmasını ilan etmek, toplumsal anlamda çocukluğun yeniden yapılandırılması sürecine karşılık vermektir (Prout, James, 2005, s.8).

Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları temel olarak bu özelliklerden hareketle oluşturulmuştur ve çocukluk incelemeleri olarak hızla tanınan bu alan üç temel öncüle dayanıyordu. İlk öncül çocukluğun sosyal olarak yapılandırıldığı idi, ikinci öncül çocukların kendileri için araştırılmaya değer oldukları ve son öncül de çocukların yetkin sosyal aktörler olduklarıydı. Dolayısıyla çocuklar sosyal dünyaya dair özgün bir bakış açısına sahiptilerdi. Bu fikirler artan sayıda disiplini kapsayan bir çeşit disiplinler arası alanın şekillenmesine de yardımcı oldu (James, 2011, s.28). Farklı tarzlarda ele alınan bu öncül fikirler psikoloji, coğrafya, tarih, felsefe, teoloji, eğitim, sosyal hukuk çalışmaları ve edebiyat gibi artan sayıda disiplini etkiledi. Dolayısıyla çocukluk incelemeleri, akademide kültürel çalışmaların ya da kadın çalışmalarının büyüme modelini yansıtmaktaydı (James, 2001, s.28).

Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmalarının yaygınlaşmasında etkili olan önemli bir diğer faktör de uluslararası politikalar ve devletlerin çocuklara dair gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerdi. 1989 yılında *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi* kabul edildi. Bu tarihten itibaren çocukluk sosyolojisi incelemeleri akademik kurumlarda resmi bir varlık kazandı. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de belirtildiği üzere çocuklar kendi hakları olan sosyal aktörlerdi. Bu bağlamda çocukların seslerinin duyurulabilmesi için hem hükümet politikalarında hem de sivil toplum kuruluşlarında ortak bir alan yaratma gayretine girildi (Ellis, 2010, s.188).

Jens Qvortrup'a göre ise sosyal yapı olarak çocukluk, örneğin, «işçi sınıfı», «köylülük», «kentsel nüfus» veya benzerleri gibi aynı düzenin bir soyutlamasıdır. Kişiliğin özellikleriyle değil, toplumsal yapıdaki anlamı,

konumu ve işleviyle tanımlanır. Aynı zamanda çocukluk belirli bir toplumdaki büyük toplumsal güçler arasındaki etkileşimin de ürünüdür ve bu güçler, ekonomik, politik, hukuki, kültürel, bilimsel olabilir. Çocukluktan tarihsel ve küresel anlamda bahsetmek onu sosyal bir yapı olarak ele almaktır. Bu bağlamda Qvortrup'un dikkat çektiği bir diğer nokta şudur; çocukluğu, 'sanayileşme öncesinde', 'sanayileşmede', 'Yunan Toplumunda', 'Danimarka'da' veya 'Nikaragua'da' gibi tanımlamalarla ele almak onu bireysel gelişimden hareketle düşündüğümüz anlamına gelmez. Aksine bu türden tanımlamalar çocukluğun sosyal dayanaklarını oluşturan toplumsal özelliklerden bahsetmek demektir (Qvortrup, 1989, s.88).

Geçmiş eskiye dayanmasa da yeni çocukluk çalışmaları çocuk konusuna farklı bir sosyolojik pencereden bakma önerisi ile gündeme gelmiştir. Bu paradigma çocukları klasik sosyolojik yaklaşımın doğal ve evrensel çocukluk algısının ötesinde aktif, değişken, kalıcı ve yapısal özneler olarak ele alır. Klasik çalışmalarda çocuk ve çocukluk üzerine sosyolojik iddiası bulunan bir araştırmada kaçınılmaz olarak çocukların davranışı, çocukların kapasiteleri, çocukların ihtiyaçları ve çocukların problemleri gibi yinelenen bazı engellerle karşılaşılır ve bu engeller çoğunlukla evrensel bir çocukluğun doğası kabul edilir. Bu nedenle insan gelişimini ve insan türünün evrensel açıklamasını başarılı bir şekilde ele alan psikoloji, pedagoji gibi bilimler çocukluk çalışmalarında baskın olma eğilimindedir. Bu bilimler vasıtası ile *uygun çocukluğa* dair üretilen uygulama ve varsayımlar ile evrensel çocuk iddiası da özellikle orta sınıflar arasında yaygın bir ahlaki etkiye yol açmıştır. Daha da önemlisi bu tip bir yaklaşım, kurumsallaştırılan çocukluğun kamusal yaşamdan ve yetişkin toplumundan koruyucu olarak dışlanması anlamına gelir. Bu da toplumun dışından, dışarıdan sosyoloji yapmaktır (Niederberger, 2010, s.157-158).

Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları sosyolojinin çocukluğa dair karşılaştığı buna benzer açmazları evrensel olarak kurgulanmış pasif çocuk iddiasından uzaklaşarak aşma yoluna gitmiştir. Doğal bir fenomenden ziyade politik, kültürel ve aktif bir özne olarak ele alınan çocuk, yeni çocukluk sosyolojisi çalışmalarında *minyatür yetişkinlerden* modern çocukluğa geçişin akademik anlamda geldiği noktayı temsil eder. Farklı tarihsel dönemlerde farklı çocukluk kurguları yeni çocukluk paradigmasının inşasında yol gösterici basamakları oluşturmuştur.

Modern Çocukluk

Günümüzde sosyal bilimlerin çocukluğa dair çalışmaları büyük ölçüde bağımsızlaşmış görünüyor. Bu durum elbette disiplinler arası işbirliğinin

ortadan kalktığı anlamına gelmemekte. Ancak özellikle yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları vasıtası ile çocukluk, sosyoloji disiplini içinde kendine özgü bir alan olarak inşa edilme gayretinde. Modernitenin, çocukları, günahkâr varlıklar ve minyatür yetişkinler olarak ele alındığı dönemlerden farklı olarak evrensel çocukluk kurgusu içerisinde okuma çabası, yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları ile yeni bir boyut kazanıyor.

Orta Çağ'da dini inanışların etkisi ile çocukların günahkâr varlıklar olarak görülmesi yaygın bir eğilimdi. Vaftiz olmak, ilk günahattan dolayısıyla doğumla ilgili saflığı bozan her şeyden arınmak aynı zamanda Hristiyan topluluğuna kabul edilmek anlamına geliyordu. Katolikler vaftiz edilmemiş bir çocuğun cehenneme ya da 14. yüzyıldan itibaren cennetle cehennem arasında bulunan boşluğa düşeceğine inanıyorlardı (Heywood, 2003, s.63). John Locke günahkâr tezi ile olumsuzlanan çocukluk algısının ötelenmesine ilk katkı sağlayanlardandır. Katolik kilisesinin "ilk günah" doktrinini devrimci bir cesaretle ret eden Locke, insan hayatının başlangıcını ilk günahattan azat ederek çocuğun zihnini ebeveyn, öğretmen ve devlet tarafından doldurulması gereken *tabula rasa* olarak ele almıştır. Rousseau ise yetişkinlerden farklı olarak kendi içinde özgüllüğü olan romantik bir çocukluk anlayışının inşa edilmesinde son derece etkili olmuştur (Akbaş, Topçuoğlu, 2009, s. 98).

Rousseau, *Emil* adlı çalışmasında çocukların iyi olarak doğduklarından, onları sevmekten, onlara şefkat göstermekten kaçınmamak gerektiğinden bahsediyordu. Rousseau'ya göre bütün fenalık zaaftan kaynaklanıyordu. Çocuk ancak zayıf olduğu için fenaydı ve çocukları kuvvetli yapmak onları iyi hale getirecekti (Rousseau,1956, s.40). Kısaca Locke, çocukların doğuştan ne günaha ne de erdeme sahip olduğunu yani ahlaksal olarak nötr olduğunu savunurken Rousseau çocuğu masum, çocukluk dönemini de insan gelişiminin en doğal evresi olarak gördü (Öztürk, 2017, s.266-267). Dolayısıyla modern çocukluk kurgusu 18. yüzyıl aydınlanmasından, bir taraftan Locke'den, bir taraftan da Rousseau'dan esinlendi (Tan, 2011, s.1). 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise toplumsal bir olgu olarak çocukluk artık Batı dünyasının bir realitesi ve disipline edilmemiş, iyi yetiştirilmemiş bir çocuğun varlığı çocuktan değil yetişkinlerden kaynaklanan beceriksizliğin neticesi olarak görülüyordu yani yetişkinler modern çocukluk kurgusunda bir an önce bilinçlenmeliydi (Öztaş, 2011, s.23-24).

Bu bağlamda söz konusu bilinçlenmeyi gerçekleştirecek en önemli araç ise çocukları geleceğin iyi vatandaşları olarak yetiştirecek eğitim kurumuydu. Aynı zamanda gelişim psikolojisi çalışmaları da bu süreçte ihtiyaç duyulan

aşamaların gerçekleştirilmesi için gerek duyulan bilgi ve uygulamaları sağlayacak kaynak haline geldi. Aydınlanma dönemi ile başlayan romantik çocukluk ulus devlet sürecinde çocukluğun politik olarak keşfi ile sürdürüldü ve politik olarak keşfedilen çocukluk, Batı toplumunun modern çocukluk kurgusunun temelini oluşturdu.

Fransız İhtilali ve onun sosyo-politik yansımaları da çocuğun politik olarak keşfinde son derece etkili oldu. Modern çocuk artık ne günahkâr, ne minyatür yetişkin ne de aile içinde aktif bir işgücüydü. Çocuk ailesi ile birlikte, hatta çoğu zaman ailesinden önce millete ve devlete aitti (Öztañ, 2011, s.26). Modern çocukluk kurgusunda ihtiyaç duyulan ideal çocuğun yetiştirilmesi idi ve bu sürece eşlik edecek bilimsel altyapıyı sağlayacak olan da sosyal bilimlerdi. Sosyoloji de yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi modern çocukluğun inşasında psikoloji disiplini ile ortak bir paydadan hareketle sürece katkı sağladı. Söz konusu süreçte modern çocuk kurgusundaki evrensel çocukluk iddiasının tartışılmaya açılması, sosyoloji disiplini içerisinde yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları ile hız kazandı. Bu bağlamda yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları, çocuk ve çocukluk dönemini özgün bir bakış açısı ile okuma çabalarının bir ürünüdür. Ancak Heywood'un ifade ettiği gibi çocuklar ve çocukluk üzerine bu özgün düşünme biçimi yeni çocukluk sosyolojisine dair yeni soruların ortaya çıkmasını engelleyemedi. Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmalarına yöneltilen şu soruların cevaplanması ve tartışmaya açılması bu nokta da son derece önemliydi; Eğer çocukluğu sosyal etkiler oluşturuyorsa, biyolojik etkilerin önemi nedir? Sosyal etkilerin çoğulluğu vurgulandığına göre, çocukluk derinlemesine nasıl incelenir? Diğer toplumların çocukluk dönemine yaklaşımlarının kendi toplumumuzdan farklı olduğunu kabul edersek, bu durumda yeni doğan çocukların öldürülmesi, çocuk suiistimali gibi uygulamaları nasıl karşılamalıyız? (Heywood, 2003, s.11).

Heywood'un söz ettiği bu sorular elbette yeni çocukluk sosyolojisi araştırmaları içinde cevap bulunması gereken önemli sorular. Ancak diğer yandan da bu yeni incelemeler yaşadığımız yüzyılda sosyal bilimlerin en önemli disiplinlerinden biri olan sosyoloji içerisinde çocuklara dair daha fazla akademik çalışmanın yapılması, çocukluk dönemine dair ise yeni görüşlerin dile getirilmesi adına aktif bir zemin yaratmakta. 21. yüzyıl çocukların yaşadıkları sorunların en fazla dile getirildiği, en fazla tartışıldığı yüzyıl. Elbette çözüm üretme konusunda alınacak çok yol var. Bu noktada sosyal bilimlerin yapacağı her olumlu katkı sorunların aşılmasında yol gösterici olacak ve yeni çocuk sosyolojisi çalışmaları geliştikçe çocukluk sosyal bilimlerde içinde kendine daha fazla alan bulacaktır.

Sonuç

Çocukluk araştırmaları günümüzde sosyal bilimler içinde giderek yaygınlaşan ve popülerlik kazanan bir alan. Sosyoloji, psikoloji ve antropoloji başta olmak üzere artan sayıda disiplinin çalışmaları ve işbirlikleri, kurumsal anlamda şekillenlen merkezler, uluslararası düzeydeki politikalar ve uygulanan projeler sayesinde tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çocuk odaklı bir bakış açısı inşa edilmeye çalışılıyor. Bütün bu gelişmeler çocukların daha fazla önemsendiği, dile getirildiği ve tartışıldığı modern toplumda, çocukluk sorunlarını ortadan kaldırmak için yeterli olmasa da geleceğe dair ümit verici görünüyor.

Modern toplumun çocuk merkezli bu anlayışı, Ariès'in bahsettiği, Orta Çağ'ın olmayan çocukluğunun bir anlamda telafisi biçiminde okunabilir. Ancak modern çocukluk kurgusu tarihsel süreçte çocukluğa dair kat edilen mesafeyi görmemiz açısından önemli olsa da, kendi içinde açmazları olan ve hala tartışılan bir çocukluk okuması da üretmekte ve bu bağlamda sosyal bilimlerin ve özellikle de sosyolojinin çocukluk çalışmaları daha değerli hale gelmekte. Çünkü siyaset-bilim işbirliği sayesinde daha güvenli bir dünyada çocukluğun yaşanması mümkün olabilir.

1980'lerde ortaya çıkan yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları da klasik sosyolojik yaklaşımlardan farklı olarak çocukluğu ele alış biçimi ile söz konusu işbirliğine dair ihtiyaç duyulan akademik birikime önemli ölçüde katkı sağlamakta. Çocuklar bu yeni sosyolojik bakışta toplumun aktif bir üyesi olarak konumlandırılıyor ve yetişkin yaşamı içinde, sosyalleşme sürecine bağımlı kılınan çocukluktan ayrı olarak, toplumsal bir aktör haline dönüştürülüyor. Yeni çocukluk sosyolojisi incelemelerindeki bu aktör olma hali çocukları Orta Çağ'daki minyatür yetişkinlik veya modern toplumdaki evrensellik yaklaşımının ötesine taşıyarak toplumsalın önemli bir parçası olma vurgusu ile gündeme getiriyor.

Yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları aynı zamanda çocukluğun yerel farklılıklarını ve çocuk olma deneyiminin ortak paydasını vurgulama çabası ile de diğer bilim dalları ile disiplinler arası işbirliği yapmanın mümkün olacağı bir inceleme alanı oluşturmakta. Uzun yıllar psikolojik araştırmaların yönlendiriciliği ile çocukluk dönemini inceleyen sosyolojinin, yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları ile geldiği nokta çocukluk tarihine dair mevcut birikimi görmek ve tartışmaya açmak adına da son derece önemli. Bu çalışmada da bu bağlamda yeni çocukluk sosyolojisinin nasıl şekillendiği sorusuna, tarihsel süreçte çocukluğun değişimini de dikkate alarak cevap bulma çabasının bir ürünü.

**** Esra Işık**

Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü
esra.isik@dpu.edu.tr

Kaynakça

- Akbaş, E., Atasü Topçuoğlu, R. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu-Eleştirel Bir Değerlendirme, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, (20)1, 95-103.
- Ariès, P. (1962). *Centuries Of Childhood: Social History Of Family Life* (Robert Baldick Translated by), New York: Jonathan Cape Press.
- Ellis Jo Moran (2010). Reflections On The Sociology Of Childhood In The UK, *Current Sociology*, March Vol. 58(2), 186-205.
- Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi* (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- James, A. (2001). Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar Ve Pratikler, *Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk, III. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* (E. Gül Kapçı Çev.). (Bekir Onur, Yay. Haz.). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 27-36.
- Jenks, C. (2002). *Childhood*. New York: Routledge Press.
- Jenks, C. (2009). Constructing Childhood Sociologically, *An Introduction To Childhood Studies*, 2nd. Edition, (Mary Jane Kehily, Ed.), Open University Press, 93-111.
- Leonard, M. (2016). The Sociology of Children, Childhood and Generation. London: Sage Publications.
- Matthews, S.H. (2007). A Window On The 'New' Sociology of Childhood, *Sociology Compass* 1/1, Blackwell Publishing, 322-334.
- Mayall, B. (2013). *A History Of The Sociology Of Childhood*. London: IOE Press.
- McNamee, S. (2007). Childhood, *The Blackwell Encyclopedia Of Sociology* (George Ritzer, Ed.). Blackwell Publishing, 459-462.
- Niederberger, D.B. (2010). Childhood Sociology -Defining The State Of The Art And Ensuring Reflection, *Current Sociology*, March, Vol. 58(2), 155-164.
- Öztan, G.G. (2011). Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, H.K. (2017). Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ekim, Sayı 13, 253-276.
- Postman, N. (1995). Çocukluğun Yok Oluşu (Kemal İnal, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Prout A., James, A. (2005). A New Paradigm For The Sociology Of Childhood? Provenance, Promise And Problems, *Constructing And Reconstructing Childhood: Contemporary Issues In The Sociological Study Of Childhood* (Alan Prout, Allison James, Ed.). London: Falmer Press.
- Qvortrup, J. (1989). On Change Of Children And Childhood, *Early Influences Shaping The Individual*, (Spyros Doxiadis, Ed.), New York: Plenum Press.
- Rousseau, J. J. (1956). *Emil*, Hilmi Ziya Ülken, Ali Rıza Ülgener (Salahattin Güzey, Çev.). İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Ryan, P.J.J. (2008). How New Is The "New" Social Study Of Childhood? The Myth Of A Paradigm Shift, *Journal Of Interdisciplinary History*, 38:4, Spring, 553-576.
- Tan, M. (2011). Çocukluk: Dün Ve Bugün, *Toplumsal Tarihte Çocuk* (Bekir Onur, Yay. Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Thorne, B. (2004). Sociology and Anthropology of Childhood, *Encyclopedia of Children and Childhood: In History And Society*, (Paula S. Fass, Ed.). Vol. 3, New York: The Gale Group.
- Toren, C. (2005). Childhood, *The Social Science Encyclopedia*, 2nd. Edition, (Adam Kuper, Jessica Kuper, Ed.). New York: Routledge.
- Turmel, A. (2008). *A Historical Sociology Of Childhood Developmental Thinking, Categorization And Graphic Visualization*, New York: Cambridge University Press.
- Weisner, T.S. (2001). Childhood: Anthropological Aspects, *International Encyclopedia Of The Social And Behavioral Sciences* (Neil J. Smelser, Ed.). Elsevier Science.
- Woodhead, M. (2005). Psychology And The Cultural Construction Of Children's Needs, *Constructing And Reconstructing Childhood: Contemporary Issues In The Sociological Study Of Childhood*, (Alan Prout, Allison James, Ed.) London: Falmer Press.